

Trgovina na području općine Đurđevac

1. OPĆE NAPOMENE

Trgovina je glavni nosilac prometa robe u procesu društvene reprodukcije. Time je ujedno određen i značaj trgovine u ukupnom društveno-ekonomskom sistemu. Ona ne predstavlja samo posrednika između proizvodnje i potrošnje, nego je i izuzetno važna u razvoju proizvodnih snaga i proizvodnih odnosa. Odvijanjem tokova trgovine svakako se podstiče i veći opseg i formiranje odgovarajuće proizvodne strukture. Pored toga se u velikoj mjeri podmiruje cjelokupna potrošnja i time zadovoljavaju svakodnevne potrebe ljudi. Zbog svega toga trgovina ima i ekonomski i politički značaj.

Dosađajni razvoj trgovine u Jugoslaviji bio je dosta neujednačen. Njezin najdinamičniji razvoj zabilježen je u vremenu od 1965. do 1971. godine.

1.1. Mjesto i uloga trgovine u društveno-ekonomskom sistemu i Dugoročnom programu ekonomske stabilizacije

Prema »Analizi organiziranosti, funkcioniranja i ekonomskog položaja unutrašnje trgovine u SR Hrvatskoj« (koju su zajednički izradili Republički komitet za robni promet, Opće udruženje trgovine Hrvatske i Republički odbor Sindikata radnika u trgovini Hrvatske u 1985. g.), trgovina SR Hrvatske sudjeluje u ostvarivanju društvenog proizvoda republike sa 18,4 posto, u ostvarivanju dohotka sa 14,2 posto, te u sredstvima za reprodukciju sa 9,3 posto. U ukupnim sredstvima za investicije iz tekućeg dohotka trgovina sudjeluje sa 10,7 posto, a u ukupnom broju zaposlenih u društvenom sektoru privrede sa 12,7 posto. Ovi podaci rječitro govore da je trgovina značajna privredna djelatnost kako po materijalnoj snazi tako i po broju zaposlenih.

Mjesto i uloga trgovine posebno su istaknuti u Dugoročnom programu ekonomske stabilizacije. U dokumentu toga programa »Prilagođavanje privrednog sistema zahtjevima stabilizacije« zapisano je i ovo:

»Još uvijek je nužno da se trgovina tretira kao samostalna djelatnost u sistemu društvene reprodukcije koja posluje na istim načelima kao i druge privredne djelatnosti i koja je upravo kao takva potrebna proizvodnji i širokoj potrošnji.«

Prema tome trgovina će se i nadalje tretirati kao samostalna privredna djelatnost u sistemu reprodukcije i imat će isti društveni tretman kao i druge privredne djelatnosti. Dakle, poslovat će na istim principima i u okviru istih uvjeta privređivanja kao i ostale djelatnosti u sferi privrede.

U dokumentu Dugoročnog programa ekonomske stabilizacije »Strategije i osnovne politike razvoja« istaknuti su ovi pravci i aktivnosti u odnosu na trgovinu:

– razvoj trgovine treba biti usklađen s razvojem materijalne proizvodnje i općih potreba,

– ekonomskom politikom treba stvarati uvjete da trgovina kroz cijene i dohodak, povezivanjem i udruživanjem s drugim OOUR-ima na bazi Ustava i ZUR-a, nađe puni interes za povećanje obujma i kvalitete usluga i za efikasnije obavljanje svoje funkcije,

– posebnu ulogu trebaju imati specijalizirane organizacije koje mogu ostvariti efikasan i racionalan promet; orijentacija je, dakle, na stvaranje krupnih, suvremenih i opremljenih organizacija,

– povezivanje trgovine s proizvodnjom imperativ je daljnje razvojne orijentacije, za što treba stvarati zakonske i druge uvjete u cilju veće ekonomske motiviranosti; pri tome ne treba ograničavati konkurenciju i ne smije se dopustiti stvaranje monopolskog, distributivnog ili drugog netržišnog ponašanja, itd.

Iz ovih stabilizacijskih zapisa proizlazi da je u ukupnom privrednom i društvenom razvoju potrebna suvremena, efikasna i racionalna trgovina. Njezin razvoj kao unutrašnje trgovine treba usmjeriti u pravcu ostvarivanja zadataka i drugih privrednih djelatnosti, među njima i u djelatnosti turizma, te u pravcu izvozno orijentirane proizvodnje uključiv i proizvodnju hrane, a isto tako i u pravcu ostvarivanja zadataka i drugih privrednih djelatnosti, među njima i u djelatnosti turizma, te u pravcu izvozno orijentirane proizvodnje uključiv i proizvodnju hrane, a isto tako i u pravcu ostvarivanja zadataka u osobnom standardu radnih ljudi i građana.

Prikaz stanja trgovine na području općine Đurđevac nije usmjeren da dublje analitički oslika tu privrednu djelatnost, već mu je cilj da prikaže položaj i značaj trgovine u strukturi privrede i njezinu ulogu u daljnjem razvoju općine Đurđevac.

TRGOVINA U DRUŠTVENO-EKONOMSKIM TOKOVIMA OPĆINE

Trgovina je značajna privredna djelatnost na općini Đurđevac. To potvrđuje i njen udio društvenog proizvoda u ukupnom društvenom proizvodu općine od 17 posto, koji u apsolutnom iznosu čini preko 3,5 milijardi dinara (ocjena, cijene iz 1985. g.). Potvrđuje to i broj zaposlenih u toj djelatnosti: u 1985. godini bilo je zaposleno u društvenom sektoru trgovine 569 radnika odnosno 10,5 posto u strukturi zaposlenih u društvenom sektoru privrede.

Privatni sektor trgovinske djelatnosti nema neki značaj u privredi općine i zapošljavanju (voćarne, cvjećarne, mesnice), ali ipak dijelom upotpunjuje potrebe stanovništva u većim mjestima.

Djelatnost trgovine društvenog sektora značajna je u strukturi ukupnog prihoda i dohotka toga sektora. U tome posebno značenje ima OOUR »Trgovina« Radne organizacije »Sloga« Đurđevac.

O tome rječitro govore slijedeći podaci:

-000 din. tek. cijene

Element	Godina		Indeks 1985/84.
	1984.	1985.	
Ukupan prihod	13 172 346	22 130 461	168,0
- Ukupan prihod trgovine	1 774 639	2 978 128	167,8
Dohodak	3 746 130	5 654 615	150,9
- Dohodak trgovine	213 390	311 210	145,8
Ukupan prihod OOUR »Trgovina« ¹	1 710 714	2 804 184	163,9
Dohodak »Trgovina« ²	194 287	272 054	140,0

I i 2 odnosi se na OOUR »Trgovina« RO »Sloga« Đurđevac:

Izvor: Analiza poslovanja organizacija udruženog rada privrede prema podacima iz završnih računa za razdoblje I - XII 1985. godine na području općine Đurđevac, SDK Bjelovar, od 4. travnja 1986. g.

Iz tabelarnog prikaza vidljivo je da je ukupan prihod ukupne privrede općine u 1985. g. povećan za 68 posto, a približno takav porast ukupnog prihoda zabilježen je i u djelatnosti trgovine. U obje promatrane godine udio ukupnog prihoda trgovine u ukupnom prihodu privrede općine sudjeluje sa 13,5 posto. Nasuprot tome dohodak trgovine rastao je sporije od dohotka ukupne privrede. Dok je dohodak ukupne privrede porastao za blizu 51 posto, dohodak je trgovine imao rast od 45,8 posto. Udio dohotka trgovine u ukupnom dohotku privrede iznosio je 1984. godine 5,7 posto, a u 1985. godini iznosi 5,5 posto. Udio ukupnog dohotka privrede u ukupnom prihodu privrede smanjuje se sa 28,4 posto u 1984. godinu na 25,6 posto u 1985. godini. Takvu tendenciju ima i udio dohotka trgovine u ukupnom prihodu trgovine: udio iz 1984. godine od 12,2 posto opada u 1985. godini na 10,4 posto. Slična je tendencija i kod OOUR-a »Trgovina«: udio dohotka u ukupnom prihodu te osnovne organizacije udruženog rada opao je sa 11,4 posto u 1984. godini na 9,7 posto u 1985. godini. Takav trend prisutan je i kod udjela dohotka ukupne privrede u ukupnom prihodu privrede općine: u 1984. godini taj je udio bio 28,4 posto, dok u 1985. godini iznosi 25,6 posto. Opadanje udjela dohotka OOUR-a »Trgovina« zabilježeno je i u ukupnom dohotku privrede: u 1984. godini taj je udio iznosio 5,2 posto, a u 1985. godini iznosi 4,8 posto. analogno tome smanjen je i udio dohotka OOUR-a »Trgovina« u ukupnom dohotku djelatnosti trgovine: 1984. godine iznosio je 91,0 posto, a u 1985. godini iznosi 87,4 posto.

U prvom tromjesečju 1986. godine neke tendencije dobivaju drugačiji zaokret. O tome zornije govori ovaj tabelarni prikaz:

Iz ovog prikaza vidi se da je ukupan prihod trgovine rastao brže od ukupnog prihoda privrede općine: ukupan prihod privrede porastao je za 91,2 posto, a trgovine za 104 posto. I dohodak trgovine znatno je brže porastao: njegov je porast zabilježen sa nešto više od 238 posto, dok je dohodak ukupne privrede porastao za 77,4 posto. Slična je tendencija zabilježena i kod OOUR-a »Trgovina«: ukupan prihod te organizacije imao je rast od 102,2 posto, a dohodak je porastao za 246,4 posto.

-000 din. (tek. cijene)

Element	Razdoblje		Indeks 1986/85 (I-III)
	I - III 1985.	I - III 1986.	
Ukupan prihod	4 183 836	7 998 613	191,2
- Ukupan prihod trgovine	466 025	950 458	204,0
Dohodak	969 661	1 720 202	177,4
- Dohodak trgovine	29 978	101 365	338,1
Ukupan prihod OOUR »Trgovina« ¹	451 950	913 784	202,2
Dohodak »Trgovina« ²	25 727	89 110	346,4

I i 2 odnosi se na OOUR »Trgovina« RO »Sloga« Đurđevac:

Izvor: Analiza poslovanja OOUR-a privrede po periodičnom obračunu za razdoblje I - III 1986. godine na području općine Đurđevac, SDK Bjelovar, 24. svibanj 1986. godine;

Izmijenjena je i ranija tendencija odgovarajućih udjela. Tako je ukupan prihod djelatnosti trgovine porastao sa 11,1 posto u 1984. godini na 11,9 posto u 1986. godini. No udio dohotka u ukupnom prihodu je smanjen sa 23,2 posto na 21,5 posto. Nasuprot tome povećan je udio dohotka trgovine u dohotku ukupne privrede: taj je udio u 1985. godini iznosio 3,1 posto, a u 1986. g. iznosi 5,9 posto. Dohodak djelatnosti trgovine u ukupnom prihodu trgovine povećan je sa 6,4 posto na 10,7 posto.

Nadalje je vidljivo da je OOUR »Trgovina« dominantni nosilac trgovine. Ukupan prihod te osnovne organizacije udruženog rada u ukupnom prihodu općinske privrede činio je u 1985. godini 10,8 posto, a u 1986. godini 11,4 posto. Njezin ukupan prihod u ukupnom prihodu trgovine činio je u 1985. godini 97,0 posto, a u 1986. godini 96,1 posto. Nadalje, njezin dohodak u dohotku privrede općine činio je u 1985. godini 2,7 posto, a u 1986. godini 5,2 posto. U porastu je i udio dohotka OOUR-a »Trgovina« u ukupnom dohotku djelatnosti trgovine: zabilježen je rast sa 85,8 posto na 87,9 posto. Uočeno je i povećanje udjela dohotka te osnovne organizacije udruženog rada u njenom ukupnom prihodu: 1985. godine udio je iznosio 5,7 posto, a u 1986. godini iznosi 9,8 posto.

Mada godišnji rezultati za 1985. godinu u odnosu na 1984. godinu pokazuju relativni rast ukupnog prihoda i dohotka kako ukupne privrede tako i djelatnosti trgovine, ipak taj rast jedva da je slijedio inflatorna kretanja odnosno čak je i zaostajao za inflacijom. Međutim, tromjesečni rezultati pokazuju bitniji zaokret u slijedu inflatornih zbivanja što se tiče djelatnosti trgovine ukupni prihod i dohodak te djelatnosti imaju znatno brži relativan rast od ukupnog prihoda i dohotka ukupne privrede općine. Znatnim dijelom je na to utjecao i rast cijena, ali i neke kvalitetne promjene trgovinskih organizacija udruženog rada.

2.1. Radna organizacija »Sloga« Đurđevac - nosilac razvoja trgovine

Društvenim planom općine Đurđevac za razdoblje od 1981. do 1985. godine uloga razvoja trgovine na toj općini namijenjena je »Slogi« trgovačko-ugostiteljsko-

turističkoj Radnoj organizaciji Đurđevac, odnosno nje-
noj Osnovnoj organizaciji udruženog rada »Trgovina«.

Radna organizacija »Sloga« u svom sastavu ima dvije osnovne organizacije udruženog rada: Osnovnu organizaciju udruženog rada »Trgovina« i Osnovnu organizaciju udruženog rada »Ugostiteljstvo i turizam« (i Radnu zajednicu). Putem njih provodi osnovne djelatnosti: trgovinu na malo, prijevoz robe u cestovnom prometu i pružanje ugostiteljsko-turističkih usluga. Trgovinsku djelatnost obavlja u sedamdesetak prodavaonica i dvije robne kuće (Đurđevac, Pitomača), a ugostiteljsku u dvadesetak ugostiteljskih objekata i Hotelu »B« kategorije »Picok« (Đurđevac).

Najveći dio ukupnog prihoda »Sloga« ostvaruje u djelatnosti trgovine (89,7 posto).

Zbog raznoraznih mjera ekonomske politike koje nisu išle u prilog trgovini (administrativne intervencije u razlici u cijenama, kreditno-monetarna politika i dr.) »Sloga« se duže vrijeme nalazila u nezavidnom ekonomskom položaju, pa nije imala mogućnost jačati svoju materijalnu bazu, a niti znatnije poboljšati osobna i druga primanja zaposlenih radnika.

Usprkos poteškoćama »Sloga« je, iako sporo, razvijala trgovinu. Njezini poslovni rezultati ostvarivani u OOUR-a »Trgovina« bili su u pretnodnom petogodišnjem razdoblju pozitivni, što pokazuju i slijedeći podaci:

– 000 din (tek. cijene)

Godina	Ukupan prihod	Dohodak	Čisti dohodak	Osobni dohodak
1981.	622 990	71 115	46 935	35 710
1982.	914 339	102 704	64 600	48 002
1983.	1 159 436	147 183	74 024	63 754
1984.	1 710 714	194 287	79 492	75 807
1985.	2 804 184	272 054	200 636	147 262

Izvor: Zaključni računi OOUR-a »Trgovina« za te godine;

Poslovanje OOUR-a »Trgovina« pozitivno je i u razdoblju I – III 1986. godine:

– 000 din (tek. cijene)

	Ukupan prihod	Dohodak	Čisti dohodak	Osobni dohoci
I – III 1986.	913 784	89 110	64 629	45 276

Izvor: Periodični obračun OOUR-a »Trgovina« za I – III 1986;

Iako nominalni pokazatelji ukazuju na pozitivan i relativno visok rast ukupnog prihoda (102 posto) i dohotka (246 posto), oni su ipak značajnim dijelom rezultat inflatornih kretanja. Naime, OOUR »Trgovina« već izvjesno vrijeme evidentira opadanje realnog prometa zbog slabije kupovne moći stanovništva odnosno sve izrazitijeg porasta maloprodajnih cijena. Ipak, daleko brži relativni rast dohotka od ukupnog prihoda pokazuje kvalitetan pomak u cilju racionalizacije poslovanja te osnovne organizacije.

U proteklom petogodišnjem razdoblju udio razlike u cijeni (marža) u prodajnoj vrijednosti robe uglavnom je

stagnirao, a ponekad i opadao. Prosječni udio razlike u cijeni u 1981. godini iznosio je 14,02 posto, a u 1985. godini se udio smanjio na 13,80 posto. Dakako da je to pored ostalih čimbenika presudno utjecalo na slabiju akumulativnost trgovine.

Radni ljudi »Sloga« odnosno OOUR-a »Trgovina« činili su određene napore u cilju unapređivanja trgovine, pa čak i na račun osobnih primanja koja su bila niža od prosjeka općine. Njihovi prosječni čisti mjesečni osobni dohoci u proteklom petogodišnjem razdoblju ovakvu su se kretali:

Godina	Dinara	Indeks	Općina	
			Dinara	Indeks
1981.	8 678	–	9 552	–
1982.	10 811	124,6	11 916	124,7
1983.	10 835	100,2	14 122	118,5
1984.	14 696	135,6	20 932	148,2
1985.	25 151	171,1	35 553	169,8

Izvor: Zaključni računi OOUR-a »Trgovina« za te godine;

Sigurno je da ovakvi osobni dohoci ne stimuliraju randike na veću mobilnost, ali su oni ipak uložili određene napore za iskorištavanje unutarnjih rezervi OUR-a u cilju poboljšanja stanja poslovnog rezultata. To je, pored ostalog, utjecalo i na povećanje udjela dohotka u ukupnom prihodu: u razdoblju I – III 1985. godine taj je udio bio 5,7 posto, a godinu dana kasnije I – III 1986. godine povećao se na 9,8 posto.

Napomena: svi podaci u tekstu iz tabele koja prikazuje stanje I – III 1985. odnosno 1986. g. odnose se na ta vremenska razdoblja, mada se u tom dijelu teksta spominju samo godine. To je učinjeno zbog skraćivanja teksta.

2.2. Drugi društveni subjekti u djelatnosti trgovine

Na području općine ima i veći broj organizacija udruženog rada kojima je trgovina sporedna djelatnost. Postoji i veći broj prodavaonica u raznim mjestima na području općine čije radne organizacije imaju sjedišta izvan teritorije općine Đurđevac.

Među onima kojima je trgovina sporedna djelatnost (koji se bave prodajom trgovačkih artikala) najbrojnije su poljoprivredne zadruge s područja općine Đurđevac.

Postoji i manji broj prodavaonica u vlasništvu građana. To su uglavnom prodavaonice voća, povrća i cvijeća, te mesnice.

U Đurđevcu postoji još jedna organizacija koja se bavi trgovinom djelatnošću. To je »Obrtnička« zanatlo proizvođa i prodajna zadruga. Zbog njene speci-

fične djelatnosti (organizira i obrtnike za kooperativnu suradnju) u ovom radu nije predmet razmatranje djelovanja razvoja trgovine.

Od značajnijih organizacija koje se bave »čistom« trgovinskom djelatnošću, pored »Sloge« Đurđevac, svoje prodavaonice imaju na području općine i »Univerzal« Bjelovar i INA-TRGOVINA Bjelovar. Evo nekih pokazatelja za te tri organizacije udruženog rada:

OUR	Promet (000 d)	Udio u ukupnom prometu (%)	Broj prodavaonica
»Sloga«	3 216 805	69,6	65
»Univerzal«	518 209	11,2	14
»INA-Trgovina«	883 482	10,2	3
Ukupno	4 618 496	100,0	82

Izvor: Godišnji statistički izvještaj TRG-12 za 1985;

»Univerzal« i INA-TRGOVINA imaju sjedište u Bjelovaru; INA-TRGOVINA ima benzinske pumpe u Đurđevcu, Pitomači i Virju.

Evo i nekih pokazatelja poljoprivrednih zadruga koje se bave trgovinom kao sporednom djelatnošću:

Poljoprivredna	Promet (000 d)	Udio u ukupnom prometu (%)	Broj prodavaonica	Broj zaposlenih
– Đurđevac	105 883	20,0	5	8
– Virje	138 250	26,2	8	10
– Ferdinandovac	101 710	19,3	1	3
– Kalinovac	106 264	20,2	7	14
– Veterinarska stanica Đurđevac	75 138	14,3	3	5

Izvor: Podaci SOUR-a »Agropodravina« Đurđevac za 1985. g. u koju su udružene zadruge i Vet. stanica; podaci se odnose na trgovinsku djelatnost koja se obavlja u prodavaonicama.

3. STANJE UNUTRAŠNJE TRGOVINE NA PODRUČJU OPĆINE

Razvoj trgovine unazad petnaestak godina prolazio je kroz različite faze organiziranosti, što je bio rezultat odgovarajuće društveno-ekonomske politike, sprovođenja adekvatnih ustavnih i zakonskih odredbi, te prilagođavanja čestim promjenama uvjeta privređivanja. Sedamdesetih godina trgovina je u svom razvoju postigla odgovarajuću superiornost bilježeći pozitivne poslovne i druge rezultate, ali su nakon toga nastupile restriktivno-administrativne mjere prema unutrašnjoj trgovini, posebno što se tiče cijena, pa je došlo do ograničavanja razvoja trgovine. To je utjecalo na pogoršanje tokova trgovine u financijskoj i materijalnoj sferi, javljale su se povremene nestašice robe pa i vitalnih proizvoda (naročito u posljednjih nekoliko godina), što je činilo nezadovoljstvo i kod OUR-a trgovačkih djelatnosti i kod potrošača.

Današnju organiziranost trgovine na području općine karakterizira činjenica da postoji veći broj društvenih subjekata uz nosioca razvoja »Slogu« Đurđevac koji se bave tom djelatnošću. Godine 1985. bilo je na području općine 181 prodavaonica, koje su ostvarile ukupan promet od 9,5 milijardi dinara. Prodajni prostor tih prodavaonica te je godine iznosio 12.451 m², a u djelatnosti trgovine tada je bilo zaposleno 722 radnika.

Evo nekih podataka o stanju trgovine na području općine Đurđevac:

I Napomena: Na području općine u većim mjestima ima mnogo manjih prodavaonica raznih »firmi« s područja drugih općina (40 prodavaonica) koje su uglavnom specijalizirane (prodaja cipela, dječja konfekcija, sjemenska roba, poljoprivredni strojevi i oruđa i dr.), s prosječnim prometom od 105 milijuna dinara godišnje.

Elementi	Broj prodavaonica	Promet (000 d)	Broj zaposlenih	Prodajni prostor (m ²)
- »Sloga«, INA-Trgovina, Univerzal (nosioci trgovine)	82	4,618 496	443	6 485
- Spored. djelat.	43	903 199	71	2 503
- trgovačka djelatnost raznih prodavaonica (čiji OUR-i imaju sjedište izvan općine Đurđevac* bez INE-Trgovine i Univerzala)	40	4,186 560	173	3 143
- vlasništvo građana	16	64 285	35	320

Izvor: Godišnji statistički izvještaj TRG-12 za 1985;

* Napomena: Na području općine u većim mjestima ima mnogo manjih prodavaonica raznih »firmi« s područja drugih općina (40 prodavaonica) koje su uglavnom specijalizirane (prodaja cipela, dječja konfekcija, sjemenska roba, poljoprivredni strojevi i oruđa i dr.) s prosječnim prometom od 105 milijuna dinara godišnje.

Prema podacima za 1985. godinu na području općine registrirano je 36 pravnih subjekata koji se bave trgovinom na malo. Samo je »Sloga« Đurđevac ta koja ima sjedište na području općine, a osnovna joj je djelatnost trgovina. I poljoprivredne zadruge (koje se bave trgovinskom djelatnošću) imaju sjedište na području općine, ali njima je ta djelatnost sporedna.

Na području općine registrirana su 42 naselja i grad Đurđevac. Prodavaonice trgovačke robe društvenog sektora postoje u ovim mjestima:

Pitomača	5 857	34	173
Podravske Sesvete	2 206	2	1 103
Prugovac	954	2	954
Repaš	692	1	692
Sedlarica	545	1	545
Sirova Katalena	512	1	512
Suha Katalena	560	1	560
Šemovci	668	2	334
Turnašica	407	1	407
Velika Trešnjevica	705	1	705
Virje	3 930	25	157
Zdala	1 070	3	357

Mjesto	Broj stanovnika	Broj prodavaonica	Broj stanovnika na prodavaonicu
Ana	180	1	180
Budančevica	331	1	331
Budrovac	520	1	520
Čepelovac	565	1	565
Dinjevac	567	1	567
Đurđevac	6 821	36	190
Ferdinandovac	1 587	7	227
Grabrovnica	544	1	544
Hampovica	428	1	428
Kalinovac	1 713	4	428
Kladare	575	1	575
Kloštar Podravski	1 765	10	176
Kozarevac	845	2	422
Lepa Gređa	716	1	716
Mala Črešnjevica	285	1	285
Starogradački Marof	355	2	178
Medvedička	571	1	571
Mičetinac	310	1	310
Miholjanec	508	1	508
Molve	1 566	6	261
Novo Virje	1 806	2	903
Otrovanec	711	1	711

Izvor: Adresar Republičkog zavoda za statistiku D-32 od 30. 12. 1985;

Najveća koncentracija prodavaonica je u većim mjestima: Đurđevcu, Ferdinandovcu, Kloštru Podravskom, Molvama, Pitomači i Virju.

Iz ovog pregleda proizlazi da najrazgranatiju trgovačku mrežu, što se tiče broja prodavaonica i broja stanovnika, ima Virje, gdje na jednu prodavaonicu dolazi 157 stanovnika. Slijedi Pitomača sa 173, zatim Kloštar Podravski sa 176, Đurđevac sa 190 stanovnika na jednu prodavaonicu, itd.

Broj prodavaonica prema njihovom tipu (u većim mjestima) je slijedeći:

Mjesto	Klasične prodavaonice	Robna kuća	Prodavaonice sa samoposl.	Kiosk	Pumpne stanice	Ukupno
Budrovac	1	-	-	-	-	1
Čepelovac	2	-	-	-	-	2
Dinjevac	1	-	-	-	-	1
Đurđevac	30	1	2	2	1	36
Ferdinandovac	6	-	1	-	-	7
Grabrovnica	1	-	-	-	-	1
Kalinovac	4	-	-	-	-	4
Kladare	1	-	-	-	-	1
Kloštar	9	-	-	1	-	10
Kozarevac	2	-	-	-	-	2
Starogr. Marof	2	-	-	-	-	2
Miholjanec	1	-	-	-	-	1
Molve	6	-	-	-	-	6
Novo Virje	3	-	-	-	-	3
Otrovanec	1	-	-	-	-	1
Pitomača	31	1	1	-	1	34
Podravske Sesvete	2	-	-	-	-	2
Prugovac	1	-	-	-	-	1
Repaš	1	-	-	-	-	1
Sirova Katalena	1	-	-	-	-	1
Suha Katalena	1	-	-	-	-	1
Šemovci	1	-	-	-	-	1
Virje	22	-	-	1	1	24
Ždala	3	-	-	-	-	3

Izvor: »Ekonomski položaj unutrašnje trgovine na području općine Đurđevac«, Zavod za društveno planiranje i statistiku Općinskog komiteta za privredu i društveno planiranje općine Đurđevac, Đurđevac, 27. 2. 1986.

Napomena: Mala odstupanja u broju prodavaonica u ovom i prethodnom pogledu nastala su zbog nepodudaranja vremena evidencija spomenutih izvora podataka.

Najbrojnije su klasične prodavaonice. Njihov udio u ukupnom broju prodavaonica čini 90 posto (na Zajednici općina Bjelovar taj je udio 84 posto). Postoje samo dvije robne kuće (u okviru »Sloge« Đurđevac), a njihov udio je svega 1,3 posto (ZOB 1,2). Na bazi samoposluživanja broj prodavaonica čini udio od 3,5 posto (ZOB 3,2).

Iz ovog pregleda vidi se da na području općine postoji veoma mali broj suvremenih oblika prodaje, premalo je specijaliziranih prodavaonica, dok je veoma visok udio (i broj) klasičnih prodavaonica u kojima je visok udio osobnog rada trgovaca.

Prema vrsti postoje na području općine trgovine ovih djelatnosti:

Djelatnost	Broj prodavaonica
Meso i mesne preradevine	10
Živežne namirnice, alkoholna pića i proizvodi za kućne potrebe	18
Tekstil i konfekcija	20
Obuća, koža, plastika, guma	13
Kovinska i elektrotehnička roba	5
Boje i lakovi	3

Uredski materijal i školski pribor	3
Duhan i ostali neprehrambeni proizvodi	45
Robne kuće (razna roba)	2
Ostale trg. mješ. robom	56
Nafta i naftni derivati	4
Cvijeće	2
UKUPNO	181

Izvor: Kao prethodni

Prodavaonice mesa i mesnih preradevina čine oko 6 posto od ukupnog broja prodavaonica. One sa živežnim namirnicama, alkoholnim pićem i proizvodima za potrebe kućanstva imaju udio od 10 posto. Prodavaonice tekstila i konfekcije čine 11 posto, obuće, kože, plastike i gume 7 posto, a najveći udio u ukupnom broju prodavaonica imaju one koje prodaju duhan i ostale neprehrambene proizvode (25 posto), te one koje trguju mješovitom robom (31 posto).

4. EKONOMSKI EFEKTI POSLOVANJA UNUTRAŠNJE TRGOVINE

Očito je da su promjene u privrednom sistemu bitno utjecale na materijalni položaj organizacija udruženog rada koje su se bavile trgovinom, a imale su odraza i na ekonomski i socijalni položaj radnika u trgovini. Izve-

deni pokazatelji iz podataka koje prati Služba društvenog knjigovodstva o poslovanju tih OUR-a saznaje se da je ekonomski položaj trgovine nepovoljan. Ona ostvaruje svega 61,2 posto od prosječnog dohotka po radniku u privredi općine. Ostvareni dohodak po radniku po pojedinim djelatnostima za 1984. godinu bio je slijedeći:

Djelatnost	Dohodak po radniku	
	Iznos	Odnos prema prosj. privrede općine
Industrija	898 648	95,6
Poljoprivreda	1 348 807	143,4
Šumarstvo	1 317 415	140,0
Vodoprivreda	689 554	73,3
Saobraćaj i veze	1 900 000	202,0
TRGOVINA	575 856	61,2
Ugost. i turizam	505 077	53,7
Zanatstvo	529 472	56,3
Stamb.-kom. djelatnost	415 421	44,1
PRIVREDA OPĆINE	940 400	100,0
Privreda ZOB	830 205	88,3
Trgovina na malo ZOB	673 698	71,6
		(81,1 prema privredi ZOB)
Privreda SRH	1 023 647	108,9
Trgovina na malo SRH	699 700	74,4
		(68,3 prema SRH)

Izvor: Kao prethodni

Do pogoršanja ekonomskih i finansijskih tokova u trgovini dolazilo je zbog čestog zamrzavanja marži, povećanja cijena proizvođača robe, zatim zbog oporezivanja ostvarene razlike u cijeni i ostvarenog dohotka, uvođenja depozita od 30 do 50 posto od predračunske vrijednosti investicija, obaveze osiguranja trajnih obrtnih sredstava u visini prosječnog godišnjeg stanja vrijednosti zaliha iz vlastitih izvora i kredita za trajna obrtna sredstva s nepovoljnim rokom vraćanja i drugo. Mada je većina mjera trebala biti kratkotrajna, neke od njih i danas su na snazi. Režim cijena omogućavao je različito vođenje i utvrđivanje politike cijena što je »tjeralo« tr-

govinske organizacije da vode politiku »visokih cijena«. Pretežno se proizvođačima robe omogućavalo povećanje cijena, a trgovinskim organizacijama marža se zamrzavala, pa nisu mogle ostvarivati potreban dohodak za redovno poslovanje i bržu razvojnu politiku. U prilog im nije išla ni kreditno-monetarna politika. Zbog toga je trgovina godinama ostvarivala i niži dohodak po zaposlenom od ostalih djelatnosti (osim ugostiteljstva u kojem je slična situacija kao i u trgovini).

Evo kako se u 1984. godini kretao dohodak po zaposlenom i kakav je bio njegov odnos prema prosjeku privrede općine Đurđevac i Zajednice općina Bjelovar;

Oblast	Dohodak po zaposlenom			
	Iznos		Odnos prema prosj. privrede	
	Općina	ZOB	Općine	ZOB-a
Industrija	898 648	834 319	95,6	100,5
Poljoprivreda	1 348 807	1 306 282	143,4	157,0
Šumarstvo	1 317 415	1 130 049	140,0	136,1
Građevinarstvo	-	491 181	-	59,2
Promet i veze	1 900 000	744 517	202,0	89,7
Vodoprivreda	689 554	902 844	73,3	106,9
Trgovina	575 856	673 698	61,2	81,1
Ugostiteljstvo	505 077	440 680	53,7	53,1
PRIVREDA	940 400	830 205	100,0	100,0

Izvor: Podaci SDK za 1984; u TRGOVINI općine Đurđevac, obuhvaćena »Sloga« i »Obrtnička« koje imaju sjedište u Đurđevcu;

Isplaćeni osobni dohoci u djelatnosti trgovine daju do znanja da ipak nisu svi oni koji se tom djelatnošću bave jednako podnosili teškoće ekonomske politike i privrednog razvoja. Na području općine Đurđevac po tome je »najteže« bilo »Slogi« Đurđevac čiji su radnici i uz niže osobne dohotke nastojali da snabdjevenost potrošača bude zadovoljavajuća i da se i dalje postiže razvoj trgovine, iako slabijeg intenziteta nego ranije.

Prosječni čisti mjesečni osobni dohodak radnika u trgovinskoj djelatnosti na području općine za 1985. godinu iznosio je 28.333 dinara. U odnosu na 1984. godinu povećan je za 75,6 posto. U privredi općine prosječni je osobni dohodak te godine bio veći i iznosio je 34.463 dinara, odnosno veći je u odnosu na 1984. godinu za blizu 69 posto.

Mada su osobni dohoci radnika u trgovini u brzem relativnom porastu, ipak oni zaostaju u odnosu na osobne dohotke u privredi općine. U 1984. godini njihov je prosjek bio za 26,4 posto manji od prosjeka privrede, a u 1985. godini za 22 posto.

Radnici u specijaliziranim prodavaonicama, kao što su naftni derivatni, prodaja strojeva i dijelova za strojeve u poljoprivredi, prodaja obuće i kože, konfekcije i trikotaže, ostvaruju prosječno više osobne dohotke od prosjeka u privredi općine (naftni derivati 36 posto, strojevi 47,9, obuća 5, konfekcija 32 posto, itd.).

Niže od prosjeka privrede općine ostvaruju radnici zaposleni u trgovinama na malo prehrambenom i mješovitom robom i to za oko 30 posto.

Očito da zbog nisko ostvarenog dohotka trgovina nije mogla isplaćivati zadovoljavajuće osobne dohotke, ali ni ostvarivati značajniju akumulaciju, što je utjecalo i na slabiji intenzitet njenog razvoja i unapređenja poslovanja.

Jedna informacija SDK Bjelovar o investicionoj aktivnosti na području općine Đurđevac od 2. lipnja 1986. godine, koja je sa stanjem 31.III 1986. g. obuhvatila 17 investicijskih objekata čija je izgradnja u toku i u koje je do toga datuma uloženo 3.264,3 milijuna dinara daje do znanja da je od toga iznosa uloženo u investicije u trgovini svega 88,4 milijuna dinara odnosno 2,7 posto. U odnosu na samo privredna ulaganja (3.175,5 milijuna dinara) udio ulaganja u trgovini iznosi 2,8 posto, a stupanj gotovosti investicija u trgovini je 67,7 posto. Investicije se odnose na izgradnju naftne pumpe (Polj. zadruge Kloštar Podravski) i na izgradnju skladišnog i nadstrešnog prostora (»Sloga« Đurđevac).

5. TRGOVINA U DRUŠTVENOM PLANU OPĆINE ZA RAZDOBLJE OD 1986. DO 1990. GODINE

U planskim dokumentima na nivou republike o mjerilima za organiziranje osnovnih i radnih organizacija trgovine predviđaju se dva osnovna pravca:

1. Formiranje grupnih specijaliziranih organizacija nastalih integracijom istovrsnih organizacija (istih struka) na razini SRH ili drugih republika.

2. Univerzalni oblik će se više razvijati tamo gdje je potreban široki asortiman na jednom mjestu, gdje je proces prodaje industrijaliziran i izvršena modernizacija objekata, što pretpostavlja otvaranje suvremenih oblika maloprodaje. Tu će se postići veći koeficijent obrtaja sužene dubine asortimana. Za trajno povezivanje s proizvodnjom bit će pogodni samo veliki sistemi

univerzalne trgovine, jer veliki broj manjih maloprodajnih organizacija nije pogodan partner za udruživanje što je dosadašnja praksa i pokazala.

Očito je da na području općine Đurđevac dolazi u obzir rješenje univerzalnog oblika trgovine kojeg diktira teritorijalni položaj i postojeća organiziranost. Postoji i mogućnost formiranja i takvih oblika koji će biti u sistemu većih specijaliziranih organizacija.

Cinjenica je da je trgovina kao posrednik između proizvođača i potrošača suočena s brojnim problemima. U planskim dokumentima općine Đurđevac o razvoju trgovine naglašava se da će i u tekućem srednjoročnom razdoblju ti problemi biti još naglašeniji s obzirom na restriktivnu tekuću i razvojnu ekonomsku politiku zemlje. I dalje će se, kako je zapisano u tim dokumentima, osjećati opadanje kupovne moći potrošača iz čega proizlazi i poteškoća zadržavanja postojećeg nivoa fizičkog obujma prometa. Bit će prisutan i nedostatak vlastitih obrtnih sredstava što orijentira trgovinu na uzimanje relativno skupih kredita i povećava joj troškove poslovanja.

Pored toga nosilac razvoja trgovine u dosta je neravnopravnom položaju u odnosu na one privredne djelatnosti koje raspolazu s poslovnim prostorom kao vlastitim osnovnim sredstvom. Veliki broj objekata iznajmljenog prostora od privatnika (zakup) nameće »Slogi« Đurđevac izdatke veće od 4 milijuna dinara, koji bi iznos itekako dobro došao za proširenje materijalne osnove rada.

Prema postojećim planskim dokumentima općine u ovom će srednjoročnom razdoblju razvoj trgovine biti uvjetovan boljom organiziranošću, povezivanjem s adekvatnim organizacijama udruženog rada, očekuje se i odgovarajuća specijalizacija trgovinskih tokova i nekih radnji, kvalitetniji odnos prema potrošačima uz njihovo sudjelovanje u građenju i provođenju razvojne politike prvenstveno putem savjeta potrošača u mjesnim zajednicama i Vijeća potrošača na nivou općine.

Predviđeno je da se donesu i adekvatni urbanistički i drugi uvjeti i ekonomsko-financijske mjere u cilju osposobljavanja trgovine za planiranje dugoročnog razvoja i izgradnju vlastitih trgovačkih i skladišnih prostora, u čemu u ovom trenutku đurđevačka trgovina oskudijeva.

U planskim dokumentima naglašava se da i kadrovi u trgovini imaju veliki značaj za njen dalji, kvalitetniji razvoj, pa se usmjerava školstvo da u tom pravcu osposobljava dio kadra. Prema jednoj evidenciji SIZ-a za zapošljavanje Đurđevac na dan 31. siječnja 1980. g. tražilo je zaposlenje 23 prodavača, a u ovom trenutku ima ih i više s obzirom na završenu školsku godinu. Očito je da se kadrovima u trgovini daje poseban značaj u planskim dokumentima tekućeg srednjoročnog razdoblja.

U tim dokumentima zacrtana je i adekvatna investicijska politika i aktivnosti, ali se nazire da će one u trgovini biti sporije i manje opsežnije nego u drugim djelatnostima. Za sada se planira da će investicijska ulaganja nosioca razvoja trgovine (»Sloga« Đurđevac) na području općine Đurđevac (što se tiče značajnijih objekata) iznositi oko 360 milijuna dinara (cijene iz 1985. g.), a odnose se na izgradnju marketa u Virju i u Kloštru Podravskom.

Dio planskih dokumenata koji se odnose na trgovinu počeo se ostvarivati. S društvenog aspekta sagledana je problematika trgovine i doneseni su odgovarajući zaključci kao prijedlozi za unapređenje trgovine, a dati su i adekvatni zadaci nadležnim društvenim subjektima.

6. PRIJEDLOZI I ZADACI ZA UNAPREĐENJE TRGOVINE

Društvene rasprave o položaju i unapređenju trgovine na području općine Đurđevac na nivou Komiteta za privredu i društveno planiranje općine Đurđevac i Izvršnog vijeća Skupštine općine Đurđevac (održane u prvom polugodištu o.g.) utjecale su na jasniji položaj trgovine u strukturi privrede općine, a i dati su određeni zadaci nadležnim društvenim subjektima, čija realizacija treba dijelom poboljšati položaj i ulogu trgovine na području općine. Tom su prilikom izrečene ove konstatacije i donijeti sljedeći zaključci:

1. Unutrašnja trgovina na području općine Đurđevac predstavlja značajnu privrednu oblast. Ova privredna grana u svom neujednačenom razvoju prolazila je različite faze. Najdinamičniji razvoj zabilježen je od 1965. do 1972. godine, dok razdoblje od 1972. godine pa sve do danas karakterizira stagnaciju ove djelatnosti. Tome su pečat dale administrativno-restruktivne mjere ekonomske politike prema trgovini, kao i vlastite slabosti.

2. Organiziranost unutrašnje trgovine na području općine Đurđevac nije zadovoljavajuća, jer:

– ima previše subjekata koji obavljaju trgovačku djelatnost,

– javlja se udvostručenost kapaciteta.

U cilju ravnomjernije rasprostranjenosti maloprodajne trgovačke mreže, posebno u mjestima gdje nema društvenog sektora, treba pronaći mogućnost da se u skladu s postojećim propisima otvaraju prodavaonice u vlasništvu građana. Nadležni komiteti će se zalagati da se u takovim mjestima osiguraju informacije o uvjetima otvaranja trgovinskih radnji za građane, prema mogućnostima dozvoljenim zakonom.

3. U općini su nedovoljno sagledani problemi i teškoće trgovinskih organizacija, koji se prvenstveno očituju u nedostatku adekvatnog poslovnog prostora, u nedostatku razvojnih programa, višim zakupninama itd., što sve ima velik utjecaj na uvjete u privređivanju i racionalizaciji poslovanja.

4. Kod politike formiranja cijena partneri trebaju slobodno utvrđivati svoje učešće u krajnjoj cijeni djelovanjem tržišnih zakonitosti, a u ovisnosti od obavljenog posla.

5. U cilju poboljšanja stanja trgovačke djelatnosti na području općine potrebno je utvrditi razmjesta trgovačkih kapaciteta po lokacijama i djelatnostima. Također je potrebno utvrditi politiku i program daljeg otvaranja radnji iz oblasti trgovine na ovom području što bi stvorilo mogućnost da se izbjegne stihijnost i dosadašnje odlučivanje od slučaja do slučaja. Također bi trebalo razriješiti odnos između poljoprivrednih i drugih proizvođača i trgovine u cilju efikasnije suradnje.

6. Potrebno je da se razvija i unapređuje šira i čvršća suradnja trgovine s organiziranim potrošačima po svim pitanjima njihovih međusobnih interesa i posebno u pogledu razvoja i lokacije mreže, osiguranja asortimana i kvalitete robe u prodavaonicama, radnog vremena, informiranja potrošača i sl.

7. Utvrditi nosioca razvoja robnog prometa na nivou društveno-političke zajednice i dogovoriti se oko specijalizacije u tom prometu, od otkupa tržnih viškova do snabdjevenosti.

8. Izvršiti dogovoreni prijenos lokala odnosno prodajnih prostora društvenog vlasništva na neposredne korisnike – nosioce s područja općine Đurđevac.

9. U onim mjestima gdje društveni sektor neće imati ekonomskog interesa za otvaranje trgovačkih radnji stimulirati otvaranje radnji sredstvima u vlasništvu građana samostalnim osobnim radom u skladu sa zakonom.

10. Putem SAS-a utvrditi radno vrijeme trgovina.

11. Društveno-politička zajednica će osigurati ekonomske, urbanističke i druge uvjete za povoljniji status trgovine, za osposobljavanje ove djelatnosti za dugoročno planiranje i uključivanje u izgradnju prodajnog i skladišnog prostora, posebno kod izgradnje novih objekata.

Ovo je uglavnom sadržaj konstatacija i zaključaka vezanih uz prijedloge i zadatke za unapređenje unutrašnje trgovine na području općine Đurđevac.